

3. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20> (дата звернення: 03.12.2022).
4. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/469/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.12.2022).
5. Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції» / Підприємництво, господарство і право. Харків, 2020. №10. С. 73-77.

ЗАХИСТ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Микитюк В.О., к.п.н., доцент кафедри,
публічного та приватного права
Державного біотехнологічного
університету
<https://orsid.org/0000-0002-4744-7403>

Микитюк С.О., к.п.н., доцент кафедри
теорії і методики викладання суспільно-
правових дисциплін ХНПУ імені
Г.С.Сковороди
<https://orsid.org/0000-0002-8620-1887>

Збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до суттєвих руйнувань, загибелі значної кількості людей серед цивільного населення, зокрема і дітей, спричинила необхідність запровадження воєнного стану і активзації дії міжнародних норм і стандартів у сфері захисту прав людини в умовах воєнного стану.

Так, у випадку оголошення війни, виникнення будь-яких збройних конфліктів починають діяти Женевські Конвенції, які були прийняті у 1949 році і поступово підтримані 190 країнами, є частиною міжнародного гуманітарного права, що регламентують правила ведення війни. На сьогодні, Женевські Конвенції включають чотири договори і два Додаткових Протоколи, які спрямовані на захист різних категорій осіб - поранених, військовополонених, цивільного населення, жертв конфліктів і містять обмеження щодо жорстокості під час збройних конфліктів.

Цивільне або мирне населення визначається як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі у бойових діях під час

збройного конфлікту. Захист прав мирного населення передбачений Конвенцією про захист цивільного населення під час війни, положення якої застосовуються з початку будь-якого конфлікту або окупації і припиняють дію з моменту загального завершення бойових дій, крім окупованих територій (ст. 2 Конвенції). Положення Конвенції встановлюють правила поведінки з цивільним населенням, зокрема і на окупованих територіях, а саме, гуманного ставлення без будь-якої дискримінації, пов'язаної з такими критеріями як раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан та ін [1].

Забороненими є насилля над життям й особистістю, а саме всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні [1, ст. 3].

Наведена Конвенція містить зобов'язання виконувати державою-окупантом і окупаційною владою захисту цивільного населення, яке залишилося на окупованій території. Держава-агресорка відповідає за поведінку своїх представників із цивільними особами, що не знімає особистої відповідальності з таких представників. Під особливим захистом, відповідно до міжнародних норм перебувають хворі, інваліди, вагітні жінки. В умовах збройного нападу на окупованій території або у зоні бойових дій особливого захисту потребують жінки від будь-якого зазіхання на їхню честь - захист від згвалтування чи іншої форми посягання на їхню моральність [2].

Цивільним особам надаються всі можливості звертатися до Міжнародного комітету Червоного Хреста, а також до будь-якої іншої організації, яка може надати їм допомогу.

Крім того, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права забороненим є обстріл цивільної інфраструктури (будинки, школи, лікарні, садочки, будинки дитячої творчості), критичної інфраструктури, яка забезпечує життєдіяльність населення (енергетичні, електричні, теплові, газові, водопостачальні об'єкти, каналізація); захоплення об'єктів ядерної інфраструктури, використання забороненої зброї.

На національному рівні захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану відбувається згідно з Конституцією України і Законом "Про правовий режим воєнного стану" і передбачає встановлення деяких обмежень прав людини задля збереження життя. Так, до таких обмежень можна віднести: запровадження комендантської години і встановлення спеціального режиму світломаскування; особливий режим в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів; перевірка документів у осіб, а в разі потреби - огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, житла громадян; заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; запровадження нормованого

забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами та ін.[3]. Але слід відзначити, що, по-перше, є права, які не можуть обмежуватися за жодних обставин, як право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність; право громадянства і право змінити громадянство; право на професійну правничу допомогу і презумпцію невинуватості; право на захист прав і свобод у суді та ін., по-друге, обмеження, які встановлюються є тимчасовими і застосовуються лише у період дії воєнного стану.

Задля збереження життя населення у зоні активних бойових дій владою може прийматися рішення про евакуацію відповідно до норм Кодексу цивільного захисту і Закону України “Про правовий режим воєнного стану”. Так, зазначається, що у разі збройних конфліктів, з районів бойових дій, які визначаються Генеральним штабом Збройних Сил України на особливий період може проводитися обов’язкова евакуація населення у безпечні райони [4].

Важливою гарантією захисту прав людини в умовах воєнного стану є продовження функціонування судів, органів та установ системи правосуддя на основі Конституції і законів України, повноваження яких не можуть бути обмеженими. Але умови воєнного стану значною мірою впливають на всі інституції в країні, і суди не стали виключенням. Так, частина судів призупинила свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. Важливою умовою здійснення подальшого захисту прав людини в умовах воєнного стану стало розширення застосування дистанційного судочинства, що дозволяє в онлайн форматі подати документи до суду, отримувати документи, ознайомлюватися з матеріалами справи тощо.

Проаналізувавши правові положення захисту цивільного населення в умовах воєнного стану, слід констатувати суттєві порушення норм міжнародного права з боку країни-агресорки, яка є державою-учасницею Женевських Конвенцій, її збройними силами і підтримуваними нею терористичними угрупованнями, дії яких можна кваліфікувати як воєнний злочин. Крім того, слід відзначити, що свої злочинні дії Росія намагається обґрунтувати нормами міжнародного права, спотворюючи реальність подій. Тому дуже важливо перетворити ці фейки в реальні аргументовані обвинувачення проти Російської Федерації, виявити перекручення, зловживання та порушення міжнародного правопорядку і фактично довести злочинність діянь країни-агресорки проти України у попередньо створеному міжнародному суді.

Таким чином, з одного боку захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану відбувається на основі норм міжнародного гуманітарного права, що передбачає встановлення правил ведення сучасної війни із обмеженням жорстокого поводження з мирним населенням, з іншого - встановлення внутрішньодержавних тимчасових обмежень прав людини, які дозволяють попередити і виявити небезпечні елементи та максимально захистити населення від посягань на життя людини країною-агресоркою.

Література:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. ООН. Конвенція. Угода від 12.08.1949. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Інформація про правила поведінки з цивільним населенням на окупованих територіях. Українська Гельсінська Спілка з прав людини. <https://helsinki.org.ua/articles/informatsiia-pro-pravyla-povodzhennia-z-tsyvilnym-naselenniam-na-okupovanykh-terytoriiakh/>
3. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Кодекс цивільного захисту. Кодекс України. Закон. Кодекс від 02.10.2012 № 5403-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОСВІТНІЙ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

Нетеса Наталія, кандидат юридичних наук, вчений секретар Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Невід’ємною складовою повномасштабної військової агресії рф проти України є інформаційна війна, що має одним із своїх першочергових завдань ураження національної свідомості українців шляхом формування викривленої оцінки реальних подій починаючи ще з 2014 року. Населення територій, які опинилися під окупацією рф, піддається потужному інформаційному впливу з метою формування негативного ставлення наших громадян до української влади та Збройних Сил України. Особливому тиску на окупованих територіях піддаються представники освітньої сфери, що цілком закономірно, адже професія вчителя відіграє, мабуть, одну з визначальніших ролей у становленні особистості. Недаремно давньогрецький філософ Сократ казав, що «всі професії у світі від людей, і тільки три – навчати, лікувати і судити – від бога». Саме педагогам відводиться важлива роль у культивуванні національної свідомості, а у вітчизняних державних стандартах освіти наголошується на важливості формуванні в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурної спадщини тощо